

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Sisällys

1. PAIKALLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA.....	3
1.1 Ryhmän toimintasuunnitelma	3
1.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	4
2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET	5
2.1 Loviisan varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	6
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	6
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	7
2.4 Arvoperusta.....	9
2.5 Oppimiskäsitys	10
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	11
2.7 Laaja-alainen osaaminen.....	12
Ajattelu ja oppiminen	13
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	13
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	14
Monilukutaito	14
Digitaalinen osaaminen	15
Osallistuminen ja vaikuttaminen	15
3. VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI	15
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	17
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	17
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	18
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	18
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	19
3.1 Oppimisympäristöt.....	20
3.2 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	22
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	22
Yhteistyö eri tahojen kanssa.....	22
4. PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN.....	23
4.1 Pedagoginen dokumentointi.....	24
Toiminnan kehittäminen	25
Projektin pedagoginen dokumentointi.....	25
Lapsen kasvun kansio	26
4.2 Pienryhmätoiminta	26
4.3 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	27

4.4	Oppimisen alueet	28
	Kielten rikas maailma	29
	Ilmaisun monet muodot	31
	Minä ja meidän yhteisömme	33
	Tutkin ja toimin ympäristössäni	35
	Kasvan, liikun ja kehityn	36
4.5	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	38
5.	LAPSEN TUKI	41
5.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	41
	Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	41
5.2	Yhteistyö tuen aikana	42
	Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	42
	Monialainen yhteistyö	42
5.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	44
	Yleinen tuki	45
	Tehostettu tuki	45
	Erityinen tuki	46
	Tuen muodot	46
5.4	Lapsen tuen arviointi	47
	Huolen polku	48
5.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	50
5.6	Päätös tehostetusta tai erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	51
6.	TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN	52
6.1	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	52
6.2	Toimintavuoden 2022-2023 indikaattorit	53
	LIITE 1: RYHMÄN TOIMINTASUUNNITELMA	54
	LIITE 2: SUUNNITELMA KIUSAAMISEN EHKÄISEMISEKSI JA SIIHEN PUUTTUMISEKSI	61

1. PAIKALLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää ja tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

Varhaiskasvatustoimintaa ohjaavat varhaiskasvatuslaki (540/2018), jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista, ja Loviisan varhaiskasvatussuunnitelma, joka pohjautuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman kokonaisuuteen kuuluu myös jokaisen ryhmän oma toimintasuunnitelma sekä jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatussuunnitelma löytyy sekä suomen- että ruotsinkielisenä. Suunnitelma koskee kaikkia toimintamuotoja, sekä kunnallisia että yksityisiä: päiväkoteja, perhepäivähoitoa ja avointa varhaiskasvatustoimintaa.

1.1 Ryhmän toimintasuunnitelma

Ryhmän toimintasuunnitelma laaditaan kesän kehittämispäivänä ja sitä arvioidaan ja sen sisältöä työstetään jatkuvasti koko toimintakauden ajan. Toimintasuunnitelma on työväline, jonka avulla pedagogisen toiminnan toteutumista arvioidaan säännöllisesti viikoittaisissa tiimipalaverissa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa toimintasuunnitelman sisällöstä ja päivittämisestä yhteistyössä tiiminsä kanssa. Toimintasuunnitelma on julkinen asiakirja, joka sisältää salassa pidettävää tietoa (koonti lasten varhaiskasvatussuunnitelmista). Asiakirjaa ei arkistoida ja se hävitetään toimintakauden päätyttyä.

Ryhmän toimintasuunnitelma on työväline, jolla luodaan lasten ja henkilöstön yhteistä arkea. Sen tavoitteena on taata lapselle koko päiväinen pedagoginen kokonaisuus ratkaisemalla, kuinka lapselle ominaiset tavat toimia otetaan huomioon ryhmän toiminnassa, kuinka lasten ja henkilöstön suhteita ja lasten vertaissuhteita rakennetaan päivittäin sekä miten lapsiryhmän oppimisympäristön tietoinen rakentaminen tapahtuu.

Liite 1 Ryhmän toimintasuunnitelma

1.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa lapsella on varhaiskasvatuslain mukaan oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Tämän toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lapsen osallisuus voidaan toteuttaa kuvien, haastattelujen tai kysymysten muodossa ennen keskustelua. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tiedostaa lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivittäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta ja tuen tarpeista.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua varhaiskasvatuksessa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja arvioinnista. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarvittaessa. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään varhaiskasvatussyksikön johtajan asiantuntijuutta. Mikäli lapsi on esiopetuksen lisäksi täydentävässä varhaiskasvatuksessa, siihen liittyvät tavoitteet ja huomioitavat asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät

tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Suunnitelma on tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta sekä vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen välttämättömiä tietoja, jotka voivat liittyä esimerkiksi lapsen tukitoimiin tai turvallisen varhaiskasvatuksen järjestämiseen. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.

Lapsen siirtyessä ryhmästä tai yksiköstä toiseen on vastuu nivelvaiheen tiedonsiirrosta lapsen lähettävän varhaiskasvatusryhmän opettajalla. Tarvittaessa vastaanottava taho ottaa vastuun tiedonsiirrosta, esim. perheen muuttaessa toiselta paikkakunnalta. Vastuu tarkoittaa tässä tapauksessa keskustelua huoltajan kanssa siitä, voidaanko ottaa yhteyttä lapsen edelliseen varhaiskasvatusryhmään ja sopia tiedonsiirrosta. Tarvittaessa kiertävä varhaiskasvatuksen erityisopettaja on yhteistyössä mukana.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan pysyvästi. Varhaiskasvatuksen opettaja lähettää lapsen alkuperäisen varhaiskasvatussuunnitelman varhaiskasvatusyksikön johtajalle arkistoitavaksi paperiversion muodossa. Kopio annetaan huoltajille ja vastaanotettavalle henkilökunnalle lapsen siirtyessä toisen paikkakunnan varhaiskasvatuksen yksikköön.

2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET

Jokaisella yksilöllä on erilaiset kehittymisen edellytykset. Varhaiskasvatuksessa työskentelemme tietoisesti kohdataksemme kaikkien lasten erilaisuudet ja tarpeet. Tavoitteenamme on lasten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen.

Varhaiskasvatuksessa olevat lapset saavat mahdollisuuden monenlaiseen toimintaan päivän aikana. Toiminnan on annettava tilaa lasten omille suunnitelmille, mielikuvitukselle ja luovaan leikkiin ja oppimiseen niin sisätiloissa kuin ulkonakin. Varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan oppimista, joka edistää lasten ongelmanratkaisukykyä sekä inspiroi heitä havaitsemaan mahdollisuuksia ja kohtamaan muutoksia sekä soveltamaan ideoitaan käytännössä luovalla tavalla. Siksi pyrimme jatkuvasti arvioimaan ja kehittämään oppimisympäristöjä voidaksemme vastata nykypäivän lasten tarpeisiin. Tavoitteenamme on, että varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

2.1 Loviisan varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Jokaisella lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen omalla äidinkielellään, suomen tai ruotsin kielellä. Kaikilla lapsilla on oltava mahdollisuus osallistua yhteiseen varhaiskasvatukseen riippumatta esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä. Tämän lisäksi otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käyttöä koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Varhaiskasvatuksessa lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muualta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä puuttumisen avulla. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä koskevat myös säännökset sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamisesta ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Loviisassa varhaiskasvatusta annetaan päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä avoimessa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, henkilöstön koulutukseltaan ja kelpoisuusvaatimuksiltaan, henkilöstörakenteiltaan sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvultaan. Varhaiskasvatusyksikön johtaja neuvottelee huoltajan kanssa mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaa lapsen tarpeita ja etua. Hän antaa neuvoja ja ohjaa, kun perhe hakeutuu varhaiskasvatuspalvelujen piiriin, mutta myös lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Päiväkodit

Päiväkodeissa varhaiskasvatusta toteutetaan kasvattajatiimeissä, joihin kuuluu varhaiskasvatuksen opettajia, mahdollisesti sosionomeja ja lastenhoitajia. Päiväaikaan avoinna olevien päiväkotien ohella laajennettua aukioloa tarjotaan huoltajien työaikojen perusteella kolmessa päiväkodissa, Tesjoen päiväkodissa iltahoitoa, Ruukin päiväkodissa ilt- ja viikonloppuhoitoa ja Koskenkylän päiväkodissa ilt-, yö- ja viikonloppuhoitoa.

Perhepäivähoito

Loviisassa on tarjolla kunnallista ryhmäperhepäivähoitoa ja yksityistä perhepäivähoitoa hoitajan omassa kodissa. Perhepäivähoito on ohjattua, suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatusta, joka tapahtuu kodin omaisessa ympäristössä.

Avoin varhaiskasvatustoiminta

Treffiksessä kotona olevilla lapsilla ja heitä hoitavilla aikuisilla on mahdollista tavata toisiaan ja osallistua ohjattuun varhaiskasvatukseen. Toiminnassa toteutuvat vertaistuki, yhdessä tekeminen, lasten välinen vuorovaikutus ja leikki. Avoin varhaiskasvatustoiminta on ennaltaehkäisevää perheiden tukemista, jossa korostuvat yhteistyö huoltajien kanssa ja vanhemmuuden tukeminen.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Varhaiskasvatus luo perustan elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo mukanaan aiemmat kokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä on huoltajan ja lapsen välinen vuorovaikutus- ja kiintymyssuhde. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Molemminpuolinen, avoin ja arvostava kohtaaminen on tärkeää, kun sovitaan varhaiskasvatuksen tavoitteista yksittäisen lapsen kohdalla. Säännöllinen yhteistyö on tärkeää, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan lähtökohtana. Yhtä tärkeää on, että henkilöstö tuntee jokaisen lapsen ja ottaa huomioon hänen yksilöllisen kehityksensä.

Jotta lapsi voitaisiin kohdata parhaalla mahdollisella tavalla ja hän kokisi aloittamisen turvallisesti ja viihtyisäksi, Loviisan varhaiskasvatuksessa toimitaan tietyn mallin mukaisesti. Malli perustuu niin varhaiskasvatuksen kuin tutkimuksenkin perusteella todettuun hyvään käytäntöön. Painotamme erityisesti seuraavia asioita:

Omahoitajamalli

Jokaiselle lapselle nimetään omahoitaja. Hoitajan ensisijainen tehtävä on olla paikalla lapsen ensimmäisinä päivinä, seurata lapsen mielialoja, havaita lapsen huolestuminen ja lohduttaa, kunnes lapsesta tuntuu taas paremmalta.

Kotikäynnit

Kotikäynti antaa huoltajille ainutlaatuisen mahdollisuuden kertoa lapsestaan. Omahoitajalle se tarjoaa arvokasta tietoa, mutta myös korvaamattoman mahdollisuuden aloittaa luottamuksellisen suhteen rakentaminen lapseen ja huoltajiin. Kotikäynnin aikana kirjoitetaan muistiin keskeiset keskustelun aikana esiin nousseet asiat. On ratkaisevan tärkeää, että lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaiset tiedot ovat koko varhaiskasvatusryhmän tiimin saatavilla myös sellaisina päivinä ja

hetkinä, kun omahoitaja ei ole paikalla. Kotikäyntiin osallistuvat omahoitaja ja varhaiskasvatuksen opettaja. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi toimia omahoitajan työparina.

”Pehmeä lasku”

Pehmeän laskun aikana lapsi tutustuu varhaiskasvatusryhmään yhdessä huoltajiensa kanssa. Pehmeän laskun kesto voi vaihdella pituudeltaan yhdestä kahteen viikkoon. Pehmeän laskun kestosta sovitaan kotikäynnin aikana lapsen tarpeiden ja persoonallisuuden perusteella. Pehmeän laskun tarkoituksena on ennen kaikkea se, että lapsi alkaisi tuntea olonsa päiväkodissa turvallisesti ja voisi harjoitella vanhemmistaan erossa olemista. Pehmeä lasku on kuitenkin myös huoltajia varten. He oppivat tuntemaan varhaiskasvatusryhmän päivittäisiä rutiineja ja toimintamuotoja.

Perhe saa päätöksen varhaiskasvatuspaikasta

Varhaiskasvatusryhmästä otetaan yhteyttä perheeseen aloituskeskustelun ja kotikäynnin sopimiseksi. Aloituskeskustelussa huomioidaan lapsen ja perheen odotukset varhaiskasvatukselle. Huoltajat ja lapsi kertovat lapselle tärkeistä asioista, henkilöistä ja elämästä kotiloissa. Keskustelussa käydään läpi huoltajien kasvatuseriaatteita ja toiveita yhteistyöstä.

Tutustuminen varhaiskasvatusryhmään

Lapsi tutustuu yhdessä huoltajien kanssa lapsiryhmään ja sen toimintaan ennen varhaiskasvatuksen aloitusta. Tutustumisjakson pituus määritellään huoltajien ja henkilöstön kesken. Tutustumisajalta ennen varhaiskasvatuksen varsinaista aloitusta perhe ei maksa varhaiskasvatusmaksua.

Vasu-keskustelu

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) on lapsuutta arvostava suunnitelma, jonka keskiössä on suunnitella, miten henkilöstö tukevat lapsen kiinnostuksen kohteita ja vahvuuksia sekä miten henkilöstö toimivat tukeakseen lapsen monipuolista kasvua, oppimista ja hyvinvointia. Lapsi on mukana suunnitelman tekemisessä ja hänen osallisuuttaan voidaan toteuttaa kuvien, videoinnin, haastatteluiden tai kysymysten muodossa ennen keskustelua. Lapsen vasu laaditaan varhaiskasvatuksessa aloittaneelle lapselle 2-3 kuukauden kuluttua aloituksesta. Suunnitelman toteutumista arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti.

Lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta esikouluun

Esiopetuksen alkua edeltävänä keväänä järjestetään lapsille tutustuminen esiopetusympäristöön ja niin kutsutut ryhmien siirtokokoukset. Tiedonsiirrossa käytetään lapsen vasua ja muita asiakirjoja, jotka kuvaavat lapsen kehitystä ja oppimista. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia salassapitosäätöjä.

Sujuva siirtymä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Lapsille annetaan mahdollisuus tutustua esiopetusympäristöön vähintään kaksi kertaa ennen esiopetusvuoden alkua. Päiväkodin ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii yhteydenpidosta ja vastaa siitä, että tutustumistilaisuudet järjestetään. Näiden tilaisuuksien lisäksi järjestetään tutustumispäivä lapsille ja vanhemmille. Perheille lähetetään silloin kutsu esikoulusta.

Esiopetuksen alkua edeltävänä keväänä järjestetään niin kutsutut ryhmien siirtopalaverit. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja toimii siirtopalaverin koollekutsujana. Tiedonsiirrossa käytetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja muita asiakirjoja, jotka kuvaavat lapsen kehitystä ja oppimista, jotka on koottu sinä aikana, kun lapsi on osallistunut varhaiskasvatukseen. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia salassapitosäännöksiä.

Tukea tarvitsevia lapsia varten järjestetään moniammatillisia siirtopalavereita, joihin myös vanhemmat osallistuvat. Näiden tapaamisten koollekutsujana toimii varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Muut osallistujat ovat rehtori, lapsen varhaiskasvatuksen opettaja, erityisopettaja, esikoulun opettaja ja mahdolliset lapsen kanssa työskennelleet terapeutit.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatuksen arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjitänpöytä YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustien ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteistensä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasisimia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstö luo moninaisuutta kunnioittavan ilmapiirin. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyskiin ovat edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan.

Loviisan varhaiskasvatuksen johtotähdet ovat **ilo ja leikki**.
Leikkiminen on hauskaa ja siksi tärkeää. Ilon tavoittelu on itsessään tärkeää ja lapset tarvitsevat sitä. Lapsi tarvitsee kokemuksen siitä, että hänen seurastaan nautitaan ja iloitaan ja että hän kelpaa. Leikin kautta näitä hetkiä tulee luonnostaan.
Lapsi tarvitsee omia taitoja ja keinoja ongelmien ratkaisemiseksi ajatellen tilanteita, jolloin aikuinen ei ole joka hetki vierellä ohjaamassa.
Leikin avulla näitäkin taitoja voidaan kehittää.

2.5 Oppimiskäsitys

Lapsen oppiminen ei tapahdu ainoastaan varhaiskasvatuksessa, vaan koko ajan kaikissa tilanteissa. Siksi lapsen varhaiskasvatuksesta saamat kokemukset yhdistyvät ja muodostavat kokonaisuuden aiempien kokemusten kanssa.

Varhaiskasvatus pohjautuu näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapsen oppimisessa on kyse etenkin mahdollisuudesta hyvien sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen kehittämiseen, eri ilmiöiden ymmärtämisestä, oppimishalusta ja itseluottamuksesta. Lapset oppivat havainnoimalla ympäristöään kaikilla aisteillaan ja pyrkivät koko ajan ymmärtämään ja saamaan otteen kokemuksistaan. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. He havainnoivat ja tarkkailevat ja jäljittelevät muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä suorittaen, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Lapset oppivat parhaiten, kun voivat hyvin ja kokevat olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Lapsiryhmä ja kokemus yhteisöllisyydestä ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada tuntea iloa onnistumisestaan ja oppimisestaan.

Leikki on merkityksellistä pienten lasten oppimiselle. Leikki motivoi ja tuottaa iloa lapselle ja hän oppii samalla monia taitoja sekä omaksuu tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lapsen kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Henkilöstö on aktiivisesti mukana oppimisessa, mutta riittävän etäällä, että lapsi itse voi ottaa seuraavan askeleen. Oppimista edistää henkilöstön kyky esittää oikeita kysymyksiä ja saada aikaan yhteistä pohdintaa. Aktiivisella läsnäolollaan henkilöstö huomaa lapsen ahaa-elämyksen hetket ja voi auttaa oppimista eteenpäin.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen varmistamiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan edistää parhaalla tavalla.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan kokopäiväpedagogiikkaa henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Lapsia ohjataan muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen tehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että he oppivat ymmärtämään oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan käsitys itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.1), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4) ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä lapsesta. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava suhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, ervojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.4. kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten

laaja-alaista osaamista. Seuraavaksi kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-
aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsensä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muus osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Kyky käyttää mielikuvitusta ja luovuutta erilaisten ratkaisujen keksimisessä

Tarjotaan monipuolisia ja merkityksellisiä kokemuksia sekä mahdollisuuksia leikkeihin ja fyysiseen aktiivisuuteen

Tarjotaan lapsille mahdollisuuksia kokeilla yhdessä omia ideoitaan ja tutkia ympäröivää maailmaa

Rohkeus kysyä ja kyseenalaistaa

Kuullaan lasten ajatuksia, annetaan tilaa ihmettelylle, oivaltamiselle ja oppimisen ilolle

Sinnikkyys ponnistella asioiden eteen

Iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia

Rohkaistaan lapsia olemaan lannistumatta epäonnistumisista ja keksimään ratkaisuja eri tilanteissa

Taito jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä

Tehdään lapsen ajattelu ja oppiminen näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin avulla, vahvistaakseen lasten uskoa omaan kykyihinsä

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa, mikä korostaa sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Kulttuuriseen ja viestinnälliseen osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys ihmisen identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää sekä oman että muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky pohtia omia arvoja ja asenteita

Tutustutaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttureihin

Henkilöstö toimii mallina erilaisten ihmisten kohtaamisessa ja myönteisessä asenteessa kielelliseen, kulttuuriseen ja katsomukselliseen moninaisuuteen

Harjoitellaan ystävällisyyttä ja hyviä tapoja

Taito olla vuorovaikutuksessa ja ilmaista itseään erilaisissa tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa

Harjoitellaan asettumista toisen asemaan, tarkastelemaan asioita eri näkökulmista ja ratkaisemaan ristiriitatilanteet rakentavasti

Oman ja muiden kulttuurisen ja katsomuksellisen taustan ymmärtäminen ja kunnioittaminen

Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia sekä erilaisia perinteitä ja tapoja

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Itsenäisyyden asteittain lisääntyminen

Lapsia autetaan ja kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan

Harjoitellaan erialaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimisesta

Vastuullisen elämäntavan oppimista, itsestä ja toisesta huolehtimisesta

Käsitellään lasten kanssa hyvinvointia edistäviä asioita, kuten levon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä

Ohjataan lapsia toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti eri oppimisympäristöissä, kuten luonnossa ja liikenteessä

Ohjataan lapsia kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa

Omien tunteiden tunnistamista ja niiden hallintaa

Opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään ja nimeämään tunteita

Autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesääteilyssä

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Lukutaitoa erilaisten viestien tulkintaan ja tuottamiseen

Nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä

Kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito

Tekstit voita olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa

Taito ajatella ja oppia

Innostetaan lapsia tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa ympäristöissä

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Digitaalisuuden roolin tutkiminen ja havainnointi arkielämässä

Tutustutaan erilaisiin digitaalisiin välineisiin, sovelluksiin ja ympäristöihin
Henkilöstö hyödyntää digitaalista dokumentointia leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa

Taitoa tuottaa itse tai yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä

Ohjataan lapsia tuottamaan sisältöjä itse käyttäen apunaan digitaalisia välineitä, esimerkiksi kameraa tai tablettia, edistääkseen lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monikulutaitoa
Ohjataan lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteiseen toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen

Jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa.

Vuorovaikutustaito sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkityksen ymmärtäminen

Lapsen käsitys itsestään kehittyi, itseluottamus kasvaa ja hänen sosiaaliset taidot muovautuvat, kun lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa

3. VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista

- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista

Sitä muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista, ja ne tulee pystyä perustelemaan pedagogisesti. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille. Lapset omaksuvat sillä tavoin yhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki. Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista. Pedagogiikan johtaminen on varhaiskasvatuksen tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen kehittämiseksi ja hyödyntämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle.

Jokaisella varhaiskasvatusta tarjoavalla yksiköllä on vuosittain mahdollisuus yhteen kokonaiseen kehittämispäivään. Tällöin toimintaa arvioidaan ja kehitetään dokumentoinnin perusteella, ja sovitaan yhteisistä linjauksista seuraavaa toimintakautta varten. Kehittämispäivää tärkeämpään rooliin nousevat kuitenkin säännölliset viikoittaiset tiimipalaverit, joissa tehdään välitöntä arviointia ja suunnitellun toiminnan muokkaamista. Toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja henkilöstön toimintatapoja ja toiminnan organisointia käydään säännöllisesti läpi. Ei toivottujen piirteiden

tunnistaminen ja korjaaminen toimintakulttuurissa on tärkeää toiminnan kehittämisen kannalta. Kehittämispäivien ja tiimipalavereiden lisäksi käytetään myös muita itsearviointien menetelmiä, kuten pedagogisia palavereita, tiimisopimuksia, sekä ryhmä- että yksilöarviointikeskusteluja ja myös tarvittaessa työnohjausta.

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Menetelmät

- Ryhmän toimintasuunnitelma
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
- Lapsen osallisuus

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Yhteisössä rohkaistaan kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN, mutta myös erehtyminen on sallittua. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöä koulutetaan sekä kunnan järjestämissä, että ulkopuolisissa koulutuksissa. Koulutusten anti jaetaan koko työyhteisölle. Varhaiskasvatusta kehitetään työyhteisöjen sisäisissä palavereissa, varhaiskasvatusyksikköjen välisissä pedagogisissa tapaamisissa ja esimiesten sekä erityisopettajien yhteisissä tapaamisissa. Loviisan varhaiskasvatuksessa arvostetaan kehittävää työtettä ja hyödynnetään oman henkilöstön asiantuntijuutta kehittämistyössä.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Menetelmät

- Kuttu
- Kili
- Kuvat tai viittomat tukena
- Kaverikerho

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, omaan ilmaisuun, mielikuvituksen käyttöön ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan aikaa, tilaa ja leikkirauhaa. Leikkivien lasten ja aikuisten annetaan keskittyä leikkiin. Henkilöstö tukee lasten kaverisuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyttä. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan ratkaisemaan niitä rakentavasti.

Henkilöstön omat käsitykset sukupuolirooleista ja stereotyypeistä tiedostetaan, oppimisympäristö rakennetaan sukupuolisensitiivisesti – ei ole tyttöjen ja poikien juttuja. Aikuiset ovat aidosti läsnä, havainnoivat lasten leikkejä sekä osallistuvat itse niihin tarpeen mukaan.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Menetelmät

- Pienin askelin ja Askeleittain
- Muskari 3-5 vuotiaille lapsille
- Tanssitassut 3-5 vuotiaille lapsille

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

On tärkeää pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Lapsen oma kokemus osallisuudesta vaikuttaa vahvasti osallisuuden kokonaisuuteen, sillä lapsi kokee toiminnan merkityksellisenä juuri tunne-elämyksen kautta. Pelkkä lasten kuuleminen ja kuunteleminen eivät riitä, vaan lapselle pitää muodostua tunne siitä, että hän tulee kuulluksi ja että hän voi vaikuttaa omaan arkeensa. Lapsen toimiessaan yhdessä muiden lasten ja aikuisten kanssa lapsi oppii erilaisia yhteistyötaitoja kuten keskustelemista, neuvottelemista sekä kompromissien tekemistä. Nämä taidot auttavat häntä hänen pyrkiessään tuomaan omaa näkemystään kuuluviin, ja samalla hän oppii antamaan tilaa muiden näkemyksille. Jos lapsi kokee, että hänen mielipiteitään kunnioitetaan, hän oppii myös kunnioittamaan muiden mielipiteitä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Menetelmät

- Kettu-testi
- Repun takanassa
- Juhlat ja tapahtumat

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaan yhteiskuntaan. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen ovat perusoikeuksia. Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään ja arvostetaan maan kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä oman yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa ymmärtää ja nähdä asioita eri näkökulmista ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan yhdessä myös uusia tapoja toimia. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstö tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön ja kielen selkeyteen. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset valmiudet huomioidaan ja heille annetaan sekä aikaa että mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Menetelmät

- Ruokalista <https://www.loviisa.fi/paivahoito-ja-koulutus/kouluruokailu/>
- Suunnitelma kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi
- Lääkehoitosuunnitelma
- Metsämörritoiminta

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Lapset liikkuvat monipuolisesti, sekä sisällä että ulkona ja pitkäkestoista istumista vältetään. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana lepoon ja rauhoittumiseen sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

Varhaiskasvatuksessa pidämme huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Kiusaamista, väkivaltaa tai häirintää ei sallita. Henkilöstö tunnistaa kiusaamisen, siihen puututaan ja sitä ehkäistään sekä tietoisesti että suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Henkilöstö keskustelee häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista lasten huoltajien kanssa, ja niihin etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös turvallisuuskasvatus, tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen.

Liite 2 Suunnitelma kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi

Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli ja hyvät mahdollisuudet toimia kestävästä elämäntavan puolesta. Voimme työstää eri tasoilla ekologisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia kysymyksiä yhdessä lasten, henkilöstön ja huoltajien kanssa. Kestävästä elämäntapasta tähtäävän työn

avaintekijä on lasten kysymysten huomioon ottaminen. Näin toimien lapsesta tulee aktiivinen ja innostunut. Lapset saavat silloin mahdollisuuden oppia pohtimaan, millaisia ympäristövaikutuksia ja sosiaalisia seurauksia elintavoillamme voi olla. Arjen valinnoilla ja pedagogisilla toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä sekä esineiden korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.1 Oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua. Niiden tulee houkutella fyysiseen aktiivisuuteen, leikkiin, tutkimiseen sekä kokemiseen ja taiteelliseen ilmaisuun. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä toteutetaan monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstö ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa pienryhmissä, joissa jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarjoutuksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Lasten saatavilla ja käytössä on riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitu lasten yksilölliset tuen tarpeet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin ja teatteriin rikastavat myös lasten oppimisympäristöjä.

Varhaiskasvatuksella on oma kulttuuripolku, nimittäin Pikku Kulttuuripolku, joka täydentää perusopetuksen kulttuurikasvatussuunnitelmaa, Kulttuuripolkua. Sen taustalla on ajatus saattaa

taiteet ja kulttuuri luonnolliseksi osaksi arkea. Tavoitteena on edistää lasten yhtäläisiä mahdollisuuksia tutustua ja osallistua erilaisiin kulttuurimuotoihin.

Varhaiskasvatuksen Pikku Kulttuuripolku tarjoaa eri taidemuotojen maistiaisiksi lapsille muun muassa materiaalisalkkujen muodossa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö voi tilata ja lainata salkun kirjaston kautta.

Salkuista ensimmäisenä oli **teatterisalkku**, jonka kokoamisesta vastasi Teater Fabel. Salkku sisältää tietyn näytelmän ja siihen liittyvää rekvisiittaa, ohjeita ja erilaisia harjoitteita ryhmän oman teatterituokion rakentamiseen. Ohjeissa on myös tärkeä muistutus siitä, että salkun antama tarina on vain lähtökohta. Hahmot ja tarinat voivat lasten käsissä päätyä jonnekin aivan muualle.

Musiikkiopisto Loviisassa toimi yhteistyökumppanina myöhemmin valmistuneen **musiikkisalkun** tekemisessä. Salkku avaa tien musiikin maailmaan ja antaa mahdollisuuden hetkeksi aktivoida kuuloaistia toiminnan kautta. Salkussa on soitinbingo ja muistipeli sekä ohjeita erilaisiin kuuntelutehtäviin. Salkussa on myös ideoita erilaisten soittimien tekemiseen itse, sisällä tai ulkona. Lisäksi mukana on rytmisoittimia sekä muun muassa Nalle Nöpönenä, hahmo, joka mielellään kuuntelee lasten esityksiä.

Salkkujen seurueeseen liittyi **tanssisalkku**. Tanssisalkku on Loviisan Tanssiopiston suunnittelema tanssin varhaiskasvatuksen tutustumispaketti ja osa tanssiopiston Tanssitassut-hanketta. Tanssisalkku sisältää tehtäväkortteja, pari kiveä (jota voi halutessaan vaihtaa hernelusiksi), höyheniä ja muistitikun, josta löytyy tehtäviin sopivat musiikit.

Sanataide- ja satusalkussa, jonka sanataidekasvattaja Satu Liikkanen on koonnut, on tavoitteena antaa virikkeitä ja vinkkejä sanataiteeseen ja satuiluun varhaiskasvatuksen arjessa. Sanataide- ja satusalkussa on erityisesti huomioitu alle kolmevuotiaat. Salkusta löytyy kolme tarinaa (Kettu ja korppi, Vehnäntähkä ja Ujo lohikäärme) sekä muun muassa käsimukkeja, musiikkia ja saippuakuplia.

Loru- ja riimisalkun tavoitteena on antaa virikkeitä ja vinkkejä lorutteluun varhaiskasvatuksen arjessa. Lorutella voi milloin vain, kun siltä tuntuu, esimerkiksi pukiessa, ennen ruokailua, käsien pesun yhteydessä tai sitten sille voidaan varata ihan oma rauhallinen hetki kirjan, pelin tai omien lorujen parissa. Salkussa on mukana vinkkejä lorutteluun. Loru- ja riimisalkku toteutettiin yhteistyössä varhaiskasvatuksen Kieli haltuun-hankkeen, kirjaston sekä kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kesken.

3.2 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan jokaista lasta saamaan oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Yhteistyö on suunnitelmallista ja tarvittaessa monialaista.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Kasvatustyö tulee pohjautua luottamukseen, tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen ja keskinäiseen kunnioitukseen.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken, että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavaksi. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on tarpeen tehdä yhteistyötä. Sellaisia ovat esikoulujen opettajat, kaupungin liikuntaohjaaja, kaupungin kulttuurituottaja, lastenkirjastonhoitaja ja muiden lähiympäristön toimijat, joiden kanssa voidaan lisätä oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukea varhaiskasvatuksen tavoitteita.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan neljävuotis terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien kasvatustyön tueksi on mahdollisuus konsultoida kiertävää varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Erityisopettaja voi havainnoida lapsiryhmän arjessa, käydä huomioiden pohjalta ohjauskeskusteluja, ohjata tarvittaessa yhteistyössä henkilöstön kanssa pienryhmiä ja osallistua lapsen palaveriin varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatustyöryhmien johtajan ja erityisopettajan yhteistyö on olennainen osa lapsiryhmän henkilöstön osaamisen vahvistamista lapsen tarvitseman tuen järjestelyissä.

Monialainen yhteistyö tuen syventämiseksi ja yhteistyökumppaneiden saamiseksi lapsen asioissa käynnistyy useimmiten palvelutarpeen arvioinnin kautta. Perheneuvonta, varhaisen tuen perhetyöhön tai lastensuojelun piiriin ohjaututaan ottamalla yhteyttä palvelutarpeen arviointiin. Pyyntöä voi tehdä joko huoltaja tai työntekijä ja huoltajat yhdessä. Puhe- tai toimintaterapia käynnistyy neuvolan läheteellä.

4. PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden. Alla olevassa kuvassa (otettu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 2022) on varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys.

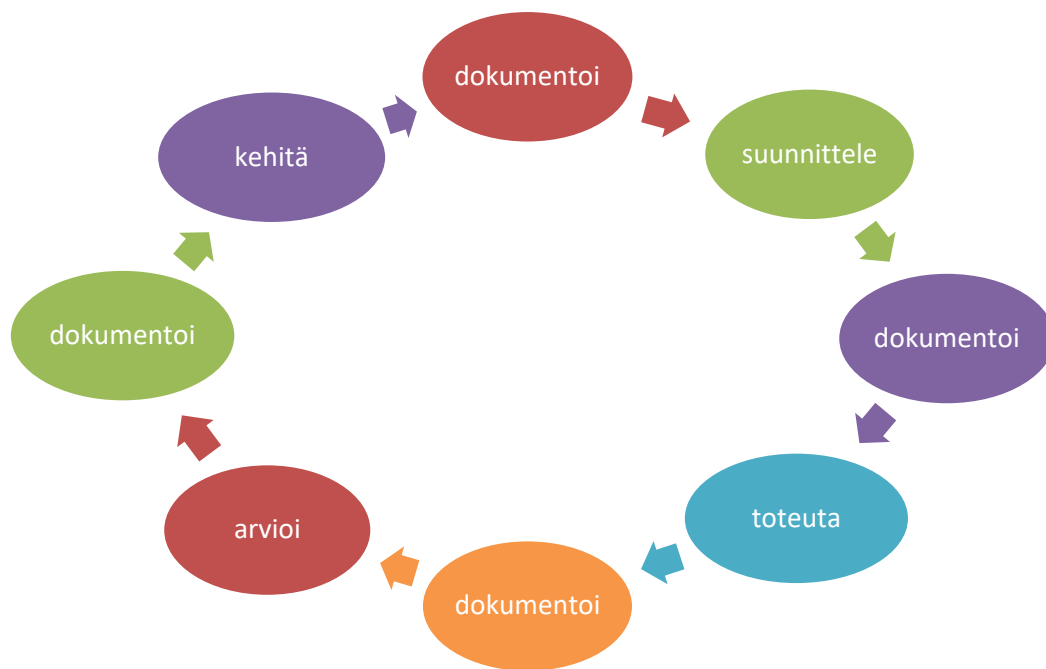
Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö, työtavat ja lapsen tuki. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

4.1 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi on koko henkilöstön asia ja se mahdollistaa myös lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnaan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Toiminnan kehittäminen

Suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus pedagogisessa toiminnassa ja sen arvioinnissa ja kehittämisessä edellyttää selkeitä rakenteita ja prosesseja. Alla olevaan kuvaan on kuvattu suunnittelun ja arvioinnin prosessi. Kehittämistyö pohjautuu tietoon ja tietoa saadaan arvioimalla. Arviointitietoa hyödyntämällä aiempia tavoitteita tarkennetaan ja tarvittaessa asetetaan uusia tavoitteita. Toiminnan kehittäminen edellyttää yhdessä sovittujen muutosten toteuttamista. Näin prosessi pyörittää uudelleen käyntiin.

Dokumentointi on oleellinen osa prosessia, keskeinen työmenetelmä sen kaikissa vaiheissa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja ryhmän toimintasuunnitelma ovat prosessin keskeiset pedagogiset dokumentit. Muita dokumentoinnin menetelmiä valittaessa kannattaa huomioida toiminnan kehittämisen tarpeet, henkilöstön kiinnostuksen kohteet ja vahvuudet.

Tietojen ja dokumenttien keräämiseen tulee olla selkeä ymmärrys siitä, mitä tarkoitusta varten niitä tarvitaan. Mistä ollaan kiinnostuneita ja miksi? Mistä tarvitaan tarkempaa tietoa kehittämisen tueksi? Kehittämiskohde voi olla esimerkiksi lasten mielenkiinnon kohteiden huomioiminen oppimisympäristössä.

Tämän jälkeen valitaan, millä välineillä tietoa tuotetaan, jaetaan vastuut tiimin sisällä ja päätetään mihin mennessä kaiken on oltava valmiina jatkopuintia varten. Jatkopuinnin aikana mietitään yhdessä, miten saatu tieto vaikuttaa ryhmän toimintaan, mitä kannattaa muuttaa ja miksi. Kalenteriin merkitään ajankohta, jolloin arvioidaan muutosten onnistumista ja tarvittaessa tarkennetaan tavoitteita.

Projektin pedagoginen dokumentointi

Toimintavuoden aikana dokumentoidaan lapsiryhmässä tapahtuvia pitkäkestoisia projekteja tai teemoja, sitä mukaan, kun ne etenevät. Kuvien ja varhaiskasvatussuunnitelman tekstien ja kuvauksien kautta voidaan tehdä pedagogisia prosesseja, niin kuin lähtökohtia, suunnitelmia,

toimintaa, kehitystä ja oppimista, näkyväksi lapsille, perheille, työyhteisölle ja tiimille. Tiimin yhteisissä palaverieissa pysähdytään keskustelemaan miksi teemme juuri tässä ryhmässä tiettyjä asioita ja miksi asioiden toteutukseen on valittu tietyt menetelmät.

Lapsen kasvun kansio

Kun lapsi saa osallistua dokumentointiin, hän pystyy havaitsemaan oman oppimisensa. Portfoliota eli kasvunkansiota käytetään varhaiskasvatuksessa lasten kehityksen ja oppimisen seuraamiseen. Kasvunkansio koostuu valikoidusta kokoelmasta lapsen töitä. Kasvunkansio voi sisältää piirustuksia, valokuvia lapsesta erilaisissa puuhissa, niihin liittyviä kuvatekstejä ja kommentteja siitä, mitä lapsi kokee, ajattelee ja tuntee. Kasvunkansio mahdollistaa sen, että kasvattajat, lapset ja vanhemmat saavat käsityksen siitä, mitä hoitopaikassa tehdään. Yksikään kasvunkansio ei ole ulkonäöltään tai sisällöltään samanlainen kuin muut. Kasvunkansio voi olla esimerkiksi kansio, laatikko tai digitaalinen kasvun kansio, jossa lapsella on kovalevyllä oma kansio. Kasvunkansioon ei ole tarkoitus ottaa mukaan kaikkea, vaan siihen valikoidaan aineistoa, jossa lapsen kehitys ja oppiminen näkyvät. Kasvunkansion erottaa tavallisesta kokoelmasta siitä, että siinä on selvä rakenne ja sen kokoaminen on tietoista. Kasvunkansio kuuluu lapselle, ja lapsi valitsee ja kokoaa itse siihen työnsä. Nuorempia lapsia autetaan aineiston valitsemisessa ja heidän kanssaan keskustellaan ja pohditaan kansion sisältöä.

4.2 Pienryhmätoiminta

Lapset oppivat luonnostaan luovuutta ja osallisuutta edistävien toiminnallisten työtapojen avulla. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Myös digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. On tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Lapsia rohkaistaan kyselemään ja pohtimaan sekä pääättelemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilökunnalta edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilökunnalta sensitiivistä läsnäoloa ja lasten hyvää tuntemista.

Pienryhmätoiminta luo lapselle helpomman ja turvallisemman toimintaympäristön, koska lapsella on helpompi hallita omaa toimintaansa, tulla yksilönä näkyväksi ja olla oma itsensä. Pienessä ryhmässä lapsi voi toimia lähikehityksen vyöhykkeellä aikuisen tukemana ja aikuisen on helpompi havainnoida ja suunnata lapsen toimintaa. Pienryhmätoiminnan perustana on vuorovaikutuksen mahdollistaminen. Vuorovaikutuksen myötä lapsella on mahdollisuus saada aikuisen kannattelevaa vuorovaikutusta silloin kun hän sitä tarvitsee. Pienessä ryhmässä lapsella on suurempi mahdollisuus oppia suhteuttamaan omia taitojaan tilanteeseen sopiviksi sekä tunnistamaan omien tekojensa seurauksia ja vaikutuksia toisiin ihmisiin.

Pienryhmässä on helppo eriyttää toimintaa. Jotta kokonaisuus pysyy hallinnassa, on henkilöstön suunniteltava yhdessä toimintaa. Näin tiimin jäsenet tietävät, mitä muissa pienryhmissä tehdään. Pedagoginen kokonaisvastuu on varhaiskasvatuksen opettajalla, mutta tiimissä pitää olla luottamus siihen, että jokainen tiimin jäsen selviytyy pienryhmän pyörittämisestä. Jokaisen erityisosaaminen hyödynnetään. Samalla tiimissä jaetaan osaamista.

4.3 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Vaikka leikki ei ole lapselle itselleen tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa, lapsi oppii leikin avulla. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita. He jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset jäljittelevät, luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvituksen avulla lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he eivät voisi toteuttaa muuten. Leikkiessään lapset voivat käsitellä vaikeita kokemuksia ja kokeilla, yrittää ja erehtyä turvallisesti.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten välinen sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan lasten ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat ryhmän sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätämään tunteitaan ja tahtoaan sekä ottamaan huomioon toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys ja myönteinen ilmapiiri vahvistuvat leikin kautta.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan yhdistää leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Keskittyneellä tutkimisella, spontaanilla luovalla ilmaisulla sekä vauhdikkailla liikunta- ja peuhausleikeillä on merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tulee turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee tukea suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti lasten leikkiä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilökunnalta edellytetään herkkyyttä, ammattitaitoa ja sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, tilaa ja rauhaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lastenkulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat lasten leikkeihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.4 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Oppimisen alueet ohjaavat henkilöstöä monipuolisen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueita eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisina kokonaisuuksina, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi:

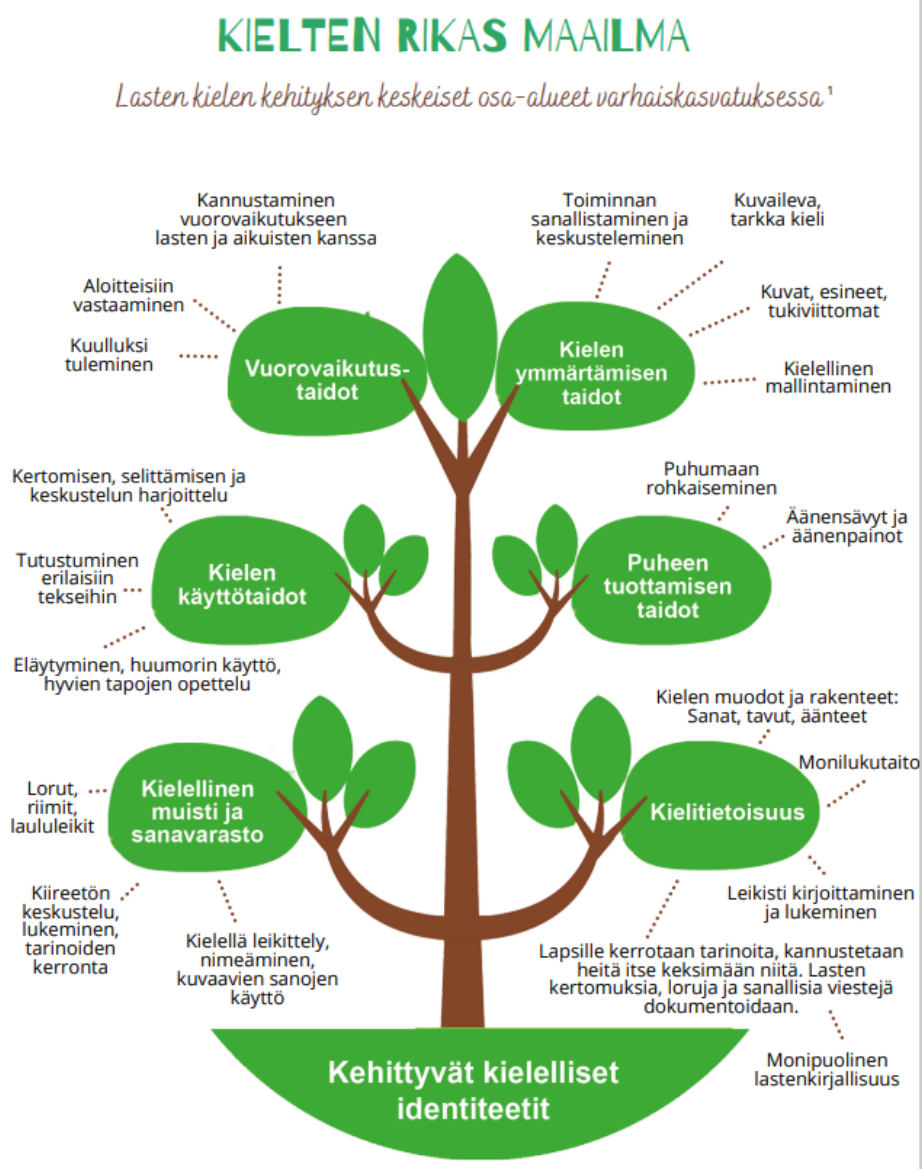
- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten kysymykset ja mielenkiinnon kohteet ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita toteutetaan, vaihtelee aihepiiriin, tilanteen ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin vahvistetaan. Kielen kehityksen tukeminen kehittää myös lapsen monilukutaitoa. Kielen kehitys on myös yhteydessä muihin laaja-alaisen osaamisen osa-alueisiin, muun muassa kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen. Kielellisten taitojen kehittyminen avaa lapsille uusia mahdollisuuksia vaikuttamiseen, osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde, että väline. Kielellisen ilmaisutaidon avulla lapsi osaa käsitellä erilaisia tilanteita ja ilmiöitä, toimia vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaista itseään ja hankkia tietoa. Monipuolinen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa tukevat lasten kielellistä kehitystä. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan säännöllisesti kannustavaa palautetta kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa, mikä tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapset saavat tukea ja ohjausta kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapset kokevat tulevansa kuulluiksi ja että heidän aloitteisiinsa vastataan. Henkilöstön herkkyys ja reagointi myös lasten sanattomiin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia vuorovaikutukseen toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavaraston kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Lasten kielen ymmärtämistä tuetaan tarvittaessa kuvien, esineiden ja tukiviittomien avulla.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa, mikä edistää puhutun kielen käytön ja ymmärtämisen taitoa. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** edistetään ja lapset ja henkilöstö pohtivat yhdessä kielen käyttöä eri tilanteissa. Tavoitteena on vahvistaa kykyä muuttaa kielenkäyttöä tilanteen mukaan. Lapset saavat harjoitella kertomista, selittämistä ja keskustelemista. Eri tilanteisiin eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielellistä ilmaisukykyä. Tutustuminen erilaisiin teksteihin kehittää lasten kielellistä ilmaisukykyä ja auttaa heitä havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa ja sanavarastonsa** laajenevat. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä eri asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tulee herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikisti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Henkilöstö tutustuu lasten kanssa monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaidon tukemiseksi varhaiskasvatuksessa käytetään puheen rinnalla muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Kieli haltuun -hankkeen hankekoordinaattori on tehnyt menetelmäoppaan, Satu astuu ulos kirjasta, henkilöstön tueksi lasten kielen rikastuttamiseksi. Kun satu astuu ulos kirjasta, voi sadun ympärille rakentaa koko varhaiskasvatussuunnitelmaa tukevaa ja eheyttävää toimintaa. Opas innoittaa käsittelemään satujen lukemista pedagogisesti eheänä, lapsen osallisuutta lisäävänä kokonaisuutena. Lapset voivat osallistua sadun käsittelyyn jo ennen lukemista, lukemisen aikana ja sen jälkeen. Kun satu astuu ulos kirjasta, voi sen avulla harjoitella ilmaisun monia muotoja, käsitellä tunnetaitoja tai harjoitella digitaalisten välineiden käyttöä. Satu voi houkutella fyysiseen aktiivisuuteen tai leikkiin, joka on tärkeässä roolissa edistämässä lapsen kehitystä, hyvinvointia ja oppimista.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea tavoitteellisesti lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä kulttuuriperintöön ja eri taiteenaloihin. Lapset ilmaisevat itseään usein kokonaisvaltaisesti ja yhdistelevät luovasti ilmaisun eri muotoja. Taiteen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia valmiuksia ja myönteistä minäkuvaa sekä kykyä ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä harjoittelemalla erilaisia ilmaisutapoja. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten monipuolista osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia sekä nähdä että kokea taidetta ja kulttuuria monipuolisesti. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu rohkaisee lapsia tekemään näkyväksi havaintojaan, tunteitaan ja luovaa ajatteluaan. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan hyödyntäen eri aisteja, työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa. Esteettiset ja innostavat oppimisympäristöt, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä lasten tutustuessa eri ilmaisumuotoihin.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuvat lasten mahdollisuudet kokeilemiseen ja tutkimiseen, eri työvaiheiden

harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa heidän kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia rohkaistaan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia, äänen kestoa, tasoa, voimaa ja sointiväriä kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehon käyttämisestä soittimina. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kuvallisesti ilmaisten, kertoen tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoittelusta ja esiintymisen tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteesta. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan ja kykyään havainnoida ja tulkita kuvia monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä rakentaen yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan ja analysoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä ja esineitä sekä luonnon ja rakennetun ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvien viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voi olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. Käsityöllisen ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoita ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Tässä yhteydessä voidaan tutkia ja hyödyntää lasten taustoihin tai paikalliskulttuuriin liittyviä käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitelluista, toteutetuista ja arvioiduista luovista

prosesseista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja ja tanssia.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten kodin ulkopuolinen elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen. Kodin perinteiden, tapojen, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutustaitoihin sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen tai oikeudenmukaisuuteen. Kyse voi olla myös pelosta, surusta ja ilosta. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tunkea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja sitä, miksi ne ovat tarpeen.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä.

Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa ja aikuiset pohtivat yhdessä heidän kanssaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Henkilöstö tiedottaa huoltajia juhlista ja muista tilaisuuksista, jotka sisältävät uskontoon viittaavia elementtejä, sekä vaihtoehtoisesta ohjelmasta. Lapsen huoltaja ilmoittaa, osallistuuko lapsi uskonnollisiin tilaisuuksiin vai niille vaihtoehtoiseen toimintaan. Ilmoitus tehdään tapauskohtaisesti. Henkilöstö huolehtii siitä, että lapsen osallistuminen uskonnolliseen tilaisuuteen tai toimitukseen taikka niille vaihtoehtoiseen toimintaan toteutuu huoltajan ilmoituksen mukaisena.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä kestävän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiympäristön henkilöt, esineet ja paikat. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään.

Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden aikaisten leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Henkilöstö tutkii lasten kanssa esimerkiksi ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuutta. Tavoitteena on, että lapset oppivat ymmärtämään ihmisten olevan erilaisia, mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa kestävän tulevaisuuden toteutumiseen. Sitä voidaan pohtia esimerkiksi suunniteltaessa tulevan vuodenajan leikkejä tai omaa oppimisympäristöä. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään ryhmässä. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan mediasisältöjen tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Mediakasvatuksen kannalta on tärkeää, että henkilöstö keskustelee lasten kanssa

- keskustellaan siitä mitä tehdään, leikissä, kirjassa, näytöllä
- kerrotaan lapselle mitä ollaan tekemässä esim. puhelimella aivan kuten tehdään kun lapsen kanssa esim. leivotaan

Laadukas mediakasvatus alle 3 vuotiaille lapsille

- vuorovaikutustaitojen harjoittelu
- tunteiden sanoittaminen
- oman lähiympäristön sanoittaminen
- omien valintojen tekeminen
- osallistuminen varhaiskasvatuspäivän rakentumiseen
- kuvien tutkiminen
- eläytyminen musiikkiin
- tutustuminen mediavälineisiin leikin avulla

Laadukas mediakasvatus 3-6 vuotiaille lapsille

- toden ja tarun erottaminen
- sosiaalisten- ja tunnetaitojen tukeminen
- kiusaamisen ehkäiseminen
- itsetunnon kehittäminen lapsen oman mediatoimijuuden kautta
- lapsen osallistaminen varhaiskasvatusarkeensa kertojana, kuvaajana ja suunnittelijana

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja liikkumaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omat havainnot, elämykset ja kokemukset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelevina ja oppivina yksilöinä. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisella ja leikinomaisella tavalla. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös löytämään oppimisympäristöön liittyviä ongelmia, pohtimaan ja pääättelemään sekä etsimään ratkaisuja.

Lasten lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia kiinnostavia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin. Lukujonojen havaitsemista ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi riimien ja lorujen avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä tutkitaan esimerkiksi vuoden- ja vuorokaudenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja opettaa vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä vähitellen kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto ja rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita, että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnonilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina, niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla lapset oppivat ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Monissa lapsiryhmissä toteutetaan metsämörrikoulua syksyllä ja/tai keväällä. Metsämörri-satuhahmo innostaa lapsia lähiluontoon leikkimään, liikkumaan, ihmettelemään ja tutkimaan. Keskeistä toiminnassa on ilo, kiireettömyys ja kokemuksellisuus. Toimintaa toteuttavat metsämörriohjaajakoulutuksen saaneet ohjaajat. Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä.

Ympäristökasvatuksen ajatuksena on, että lapset kasvavat kestäväan elämäntapaan ja harjoittelevat siinä tarvittavia taitoja. Näitä käytännöntaitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota erilaisten tekojen vaikutuksiin. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväan elämäntapaan ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta siitä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön tekniikkaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

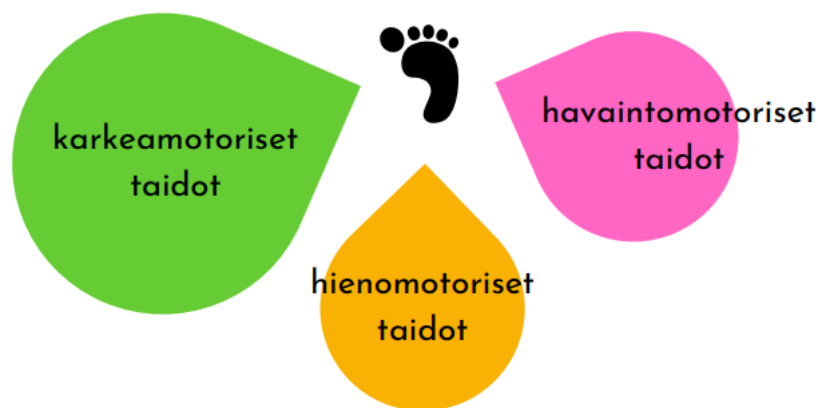
Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan teknologisiin ja digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Heitä myös kannustetaan kuvailemaan ratkaisujaan. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omien kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että tekniikka on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknisiä ratkaisuja esimerkiksi leluja ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Tähän oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ravintokasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia vaalivalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä

huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee etenkin lasten arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi lapsille annetaan päivittäin riittävästi mahdollisuuksia omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa maastoissa ja olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on myös kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, kuormittavuudeltaan ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Lapset saavat varhaiskasvatuksessa kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat nauttia liikkumisesta monipuolisesti eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten saatavilla niin, että he voivat käyttää niitä myös spontaaniin liikkumiseen ja leikkiin. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan, että liikuntavälineet ovat turvallisia.

Liikkuva varhaiskasvatus -hankkeen hankekoordinaattori ja liikuntaohjaaja on koonnut kansion Varpaat liikkeelle henkilöstön työn tueksi. Kansista henkilöstö voi poimia työkaluja

liikuntamyönteisen toimintakulttuurin ja liikumisen lisäämiseen. Niitä voi ottaa käyttöön sellaisenaan tai muokata juuri lapsiryhmään sopivaksi. Ote kansion alkusanoista

”Pienen lapsen fyysinen aktiivisuus pitää sisällään paljon muutakin kuin ohjattuja liikuntatuokioita - se on arjen touhuja, ulkoilua ja ennen kaikkea fyysisesti aktiivista leikkiä. Liikkuessaan lapsi kehittää motorisia taitojaan, jolloin myös hänen terveytensä, hyvinvointinsa ja toimintakykynsä kehittyvät. Hyvät motoriset taidot ja liikkuminen parantavat lapsen edellytyksiä oppimiseen, tuovat onnistumisen elämyksiä ja suojaavat sosiaaliselta syrjäytymiseltä.”

Ravintokasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriat nautitaan kiireettömässä ilmapiirissä opetellen hyviä pöytätapoja, ruokarauhan antamista sekä yhdessä syömistä. Eri aistien avulla ja ruokaa tarkoin tutkimalla tutustutaan ruokalajeihin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuun. Ruoasta keskusteleminen ja ruoka-aiheiset tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lapset oppivat turvallisuusasioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla esimerkiksi pukeutumis-, ruokailu-, leikki- tai ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa lapset tutustuvat turvalliseen liikkumiseen liittyviin sääntöihin sekä harjoittelevat turvallista liikkumista liikenteessä. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.5 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Kieleen ja kulttuuriin liittyvät näkökohdat otetaan huomioon jokaisen varhaiskasvatukseen osallistuvan lapsen kohdalla. Varhaiskasvatustilanteissa mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen tai ruotsin kielellä. Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat nähdään varhaiskasvatuksessa ryhmää myönteisellä tavalla rikastuttavana asiana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa eri kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen välisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omaa kulttuuritaustaansa.

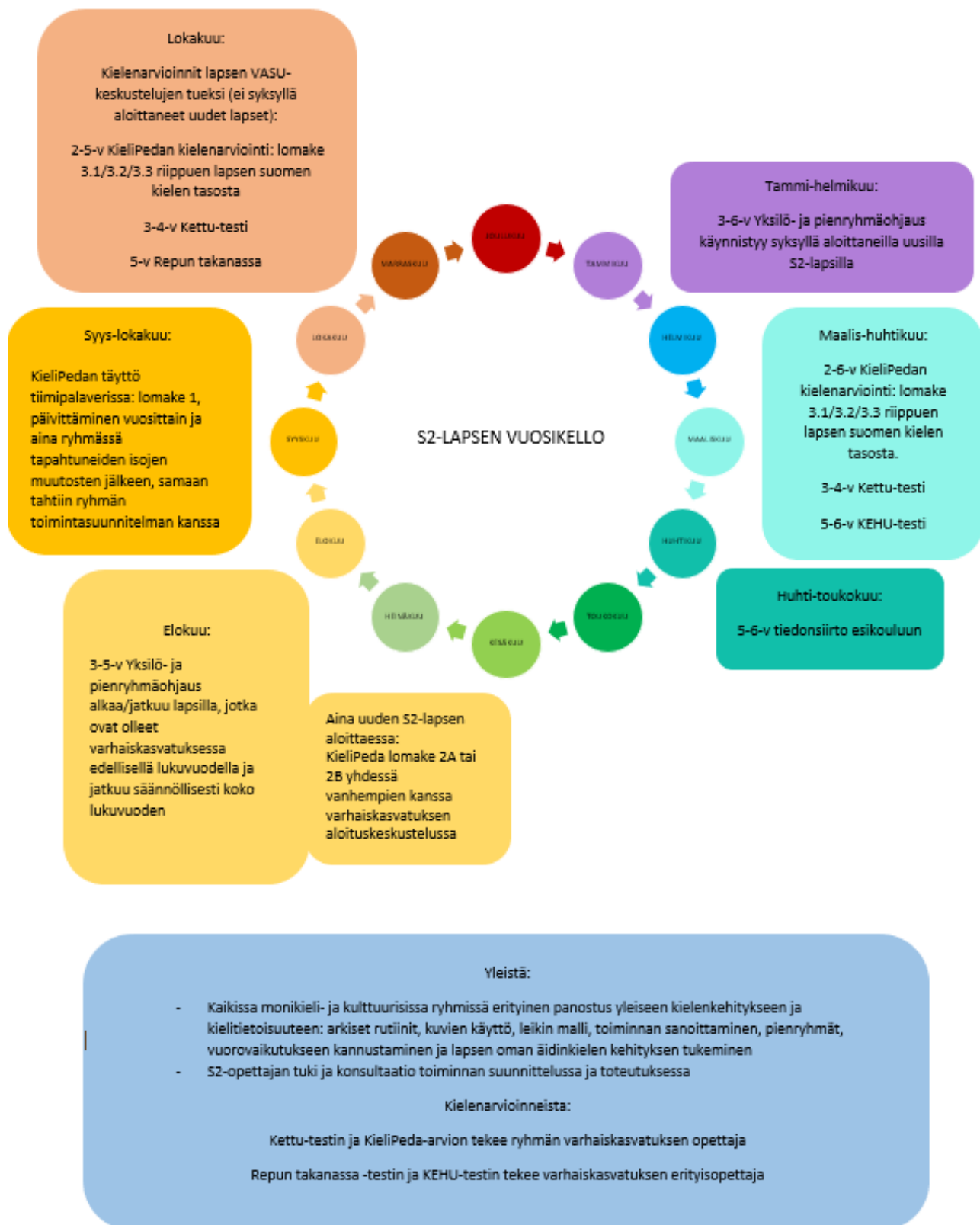
Kulttuuritausta ja suomen tai ruotsin kielen taitotaso otetaan huomioon lapsiryhmien toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa

käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Vastuu lapsen äidinkielen tai äidinkielen sekä kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti lapsen perheellä.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan **äidinkieleltään vieraskielisten ja monikielisten lasten** kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Lasten suomen tai ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeita ja edellytyksiä huomioiden. Lasten suomen tai ruotsin kielen taso ja kielen oppimisen nopeus vaihtelevat suuresti. Lapsen kielitaitoon vaikuttavat muun muassa maassaoloaika, motivaatio uuden kielen oppimiseen, perheen tausta, oman äidinkielen taso, perheen kieli tai kielet ja kontaktit suomen- tai ruotsinkielisiin lapsiin ja aikuisiin. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea tai ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen tai ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Varhaiskasvatuksessa suomen tai ruotsin kielen opetuksen lähtökohtana on, että kaikki tilanteet ovat oppimistilanteita ja lapsiryhmän henkilöstöllä on kaikissa tilanteissa pedagoginen vastuu. Varhaiskasvatuksen S2-opettaja toimii henkilöstön tukena kielellisesti moninaisten ryhmien toiminnan suunnittelussa ja opetuksen toteutuksessa. Suomen tai ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamaan tukeen.

Vieraskielisillä lapsilla suomen tai ruotsin kielen oppimisen tukeminen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Oppimista seurataan säännöllisesti ja sille pyritään asettamaan mahdollisimman realistiset tavoitteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tukena käytetään KieliPeda-työvälinettä kehittämään kielitietoisia toimintatapoja ja tukemaan monikielisten lasten suomen tai ruotsin kielen oppimista.

Alla olevassa kuviossa kuvataan alle kouluikäisen vieraskielisen tai monikielisen lapsen suomen tai ruotsin kielen tukemisen vuosikelloa.

5. LAPSEN TUKI

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua ja erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuksista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiserityiskasvatusryhmä (VEK-ryhmä) on ryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti käsittelemään henkilöstön tekemiä arviointeja lapsen tuen tarvetta sekä seuraamaan annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä. VEK-ryhmään kuuluu varhaiskasvatuspäällikkö, varhaiskasvatuksen erityisopettajat, varhaiskasvatusyksiköiden johtajat sekä varhaiskasvatuksen suunnittelija. VEK-ryhmä esittää henkilöstön selvityksen perusteella lapsen tuen tason ja päättää tarvittavista tukitoimista.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen on koko henkilöstön vastuulla. Vastuu jakautuu koulutuksen ja tehtäväkuvien perusteella. Oman henkilöstön osaamista hyödynnetään ryhmien muodostamisessa ja tuen tarpeisiin vastaamisessa, jotta lapsen osalta inklusiivisuus toteutuu.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettaja antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteuttavaa opetusta. Tuki voi olla säännöllistä ja osa-aikaista. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi on hyvä tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Ryhmä- tai lapsikohtaisen **resurssilastenhoitajan** tehtävä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että resurssilastenhoitaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamisessa. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Tarvittaessa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että tukipalvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen. Paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat neuvolan terveydenhoitajat, terveyskeskuspsykologi, lasten ja nuorten

psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijät sekä yksityiset palveluntarjoajat kuten puheterapeutit, toimintaterapeutit ja fysioterapeutit. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä noudatetaan tietojen luovutusta ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, voidaan oppivelvollisuutta pidentää. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle annettavassa esiopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Tarkoitus on vahvistaa lapsen valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan mahdollisimman hyvin. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. (Esiopetuksen opetus suunnitelman perusteet 2014)

HUOLTAJAT	Huoltaja ilmoittaa veolle* lapsen erityisen tuen ja pidennetyn oppivelvollisuuden suosituksesta. Huoltaja toimittaa tarvittavat asiantuntijalausunnot varhaiskasvatukseen.	Kuulemistilaisuudessa lapselle laaditaan opetuksen järjestäjän puolesta yhteistyössä huoltajien kanssa erityiseen tukeen siirtymisen esitys.	Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja lähikoulun erityisopettajan kanssa.
-----------	--	--	---

VARHAISKASVATUS	Yhteistyötapaaminen opetustoimen ja varhaiskasvatuksen kanssa, jossa suunnitellaan tuen toteutusta ja tukimuotoja ennen huoltajien kuulemistä.	Oppivelvollisuutta edeltävän esiopetuksen järjestäminen varhaiskasvatuksessa lapsen lähipäiväkodissa	Tarvittavan tuen järjestäminen ryhmään	Yhteistyö huoltajien ja lähikoulun kanssa.
	Veo ottaa yhteyttä varhaiskasvatus- ja koulutuspäällikköön		Veon osa-aikainen erityisopetus, rakenteellinen tukitoimi ja tukipalvelut	

*veo = varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Jos lapsi on saanut lausunnon, jossa suositellaan erityistä tukea ja pidennettyä oppivelvollisuutta, huoltaja ilmoittaa asiasta varhaiskasvatuksen erityisopettajalle. Huoltaja toimittaa asiantuntijalausunnot lääkäriltä tai psykologilta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ottaa yhteyttä lapsen lähikoulun rehtoriin ilmoittaakseen asiasta. Koulun rehtori ja erityisopettaja järjestää kuulemistilaisuuden huoltajille yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Ennen huoltajien kuulemistilaisuutta opetuksen ja varhaiskasvatuksen järjestäjät suunnittelevat yhteistyössä, miten lapsen esiopetus ja tuki toteutetaan.

Kuulemistilaisuudessa huoltajat saavat tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden vaihtoehtoista, suunnitellaan, miten opetus järjestetään sekä avustuksen ja mahdollisten apuvälineiden tarvetta.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso ja tuen muodot tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajilta tai muilta asiantuntijoilta.

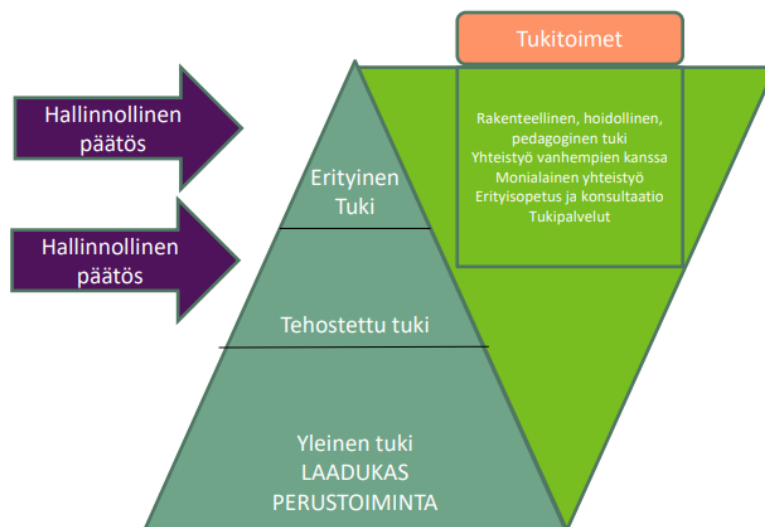
Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon varhaiskasvatuksen henkilöstön mitoituksessa.

Tuen tasot ja tukitoimet kuvataan seuraavassa kuvassa, joka on lainattu Opetus- ja kulttuuriministeriön opetusneuvos Kirsi Alilalta.

Varhaiskasvatuksen tuen tasot

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai vahvistamalla opettajaa resurssia osa-aikaisesti.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdolliset tukipalvelut, kuten tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineet sekä opettajaresurssin vahvistaminen, käsitellään VEK-ryhmässä ja niistä tehdään hallinnollinen päätös.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisillä ja samanaikaisesti toteuttavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista. Lapsen tarve tehostetusta tuesta ja tarvittavista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineet sekä erityisopettajan antamaa konsultaatiota tai osa-aikaista opetusta, käsitellään VEK-ryhmässä ja niistä tehdään hallinnollinen päätös.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta ja kaikista lapsen tarvitsemista tukipalveluista tehdään hallintopäätös, VEK-ryhmän käsittelemisen jälkeen.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti, heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmää muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa henkilöstömitoitukseen tai rakenteeseen liittyvillä ratkaisulla.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen voi kuulua sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inkluusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan. Jotta varhaiskasvatuksen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa, voidaan henkilöstön ja lasten suhdelukua muuttaa siten, että henkilöstöä lisätään. Päätös perustuu VEK-ryhmän tekemään arvioon. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen sekä esteettömyyden huomioiminen sekä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tukimuotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaisesta harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla. Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan lapsen varhaiskasvatuksen suunnitelman yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

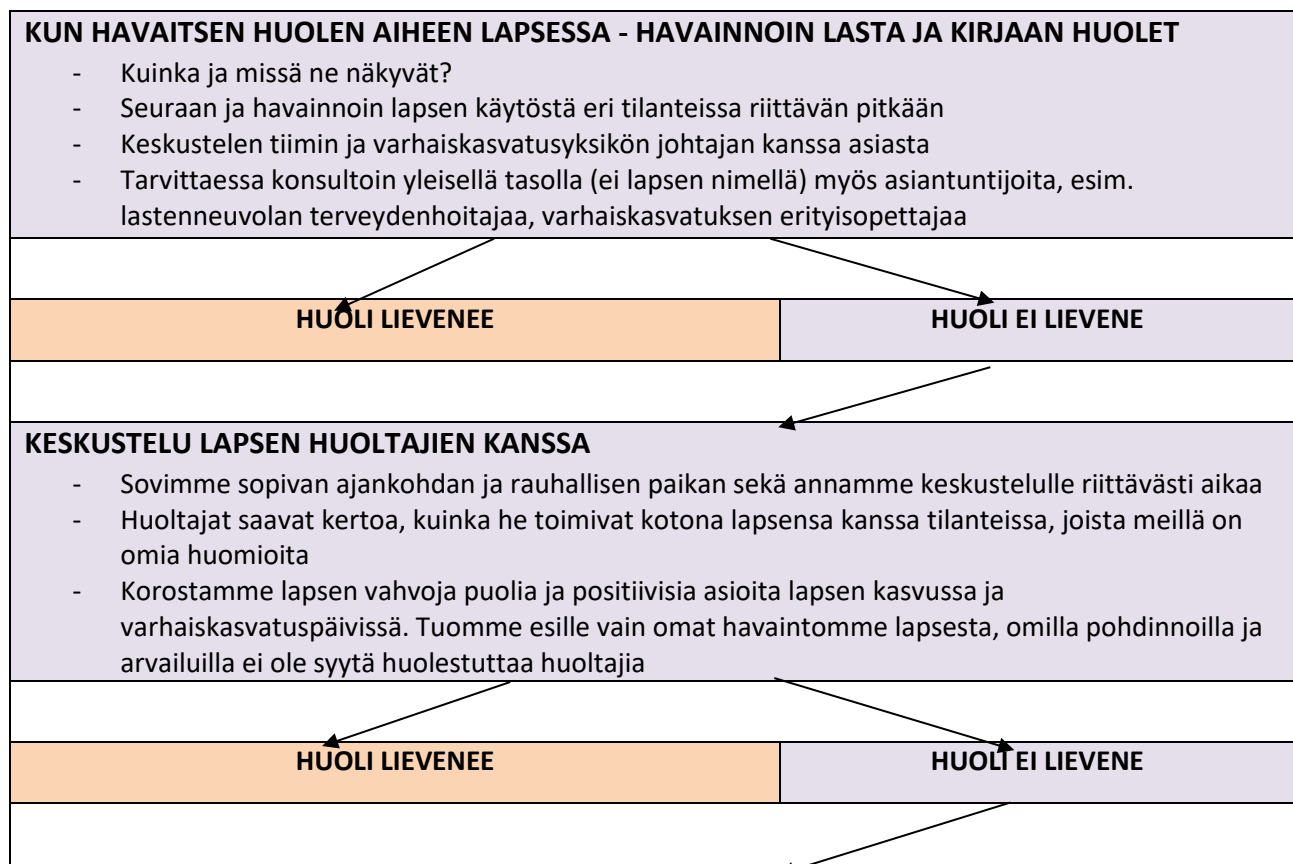
Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja

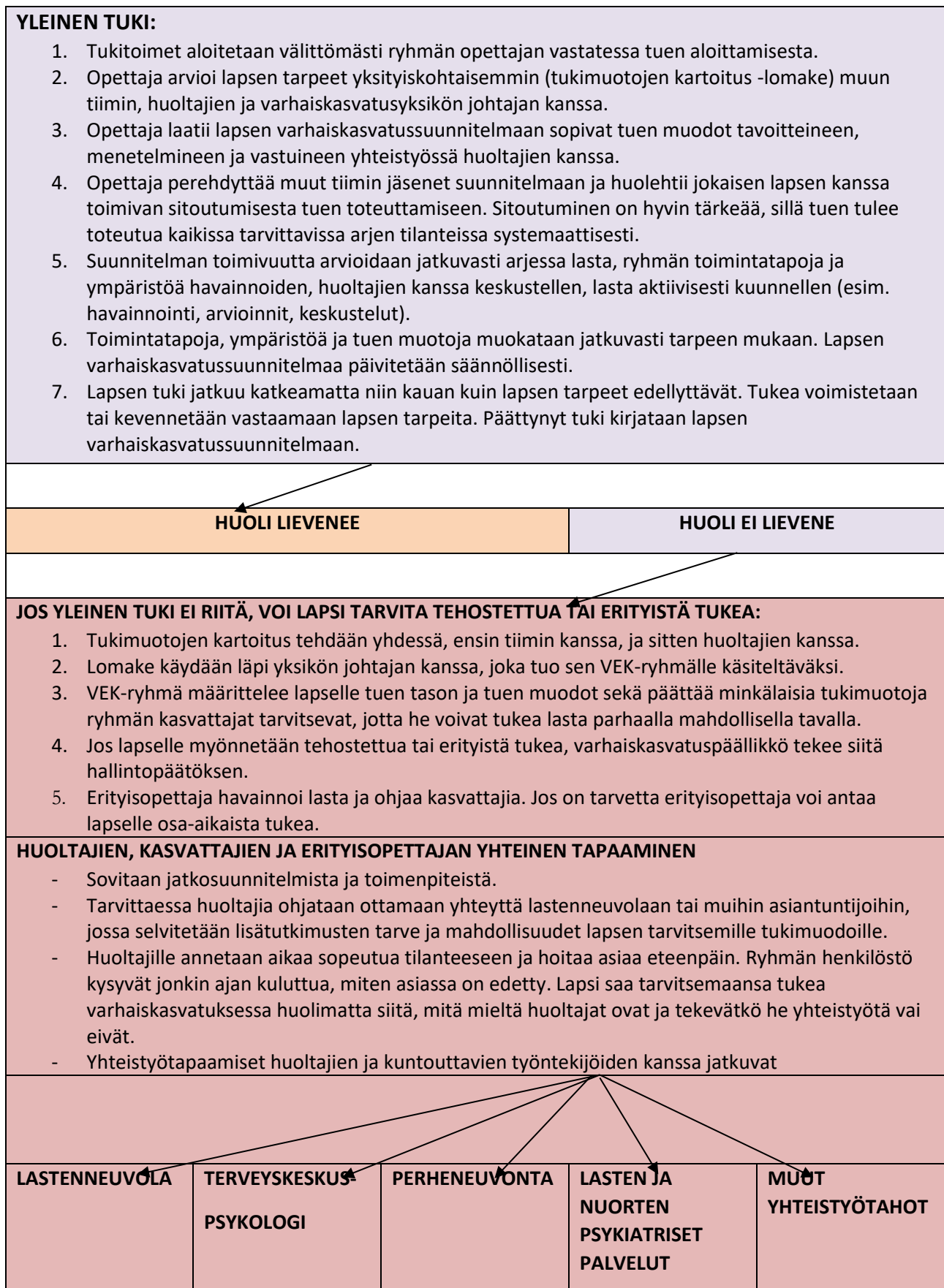
huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen henkilöstön pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatuksen henkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Huolen polku

Loviisan varhaiskasvatuksen malli, jonka mukaan toimitaan, kun herää huoli lapsesta

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa suunnitelman laadinnasta ja arvioinnista yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa.

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Lapsen tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen tarvittaessa tehostettua tai erityistä tukea tehdään erilliset hallintopäätökset esiopetuksen ja täydentävän varhaiskasvatuksen osalta.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen

- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa-aikainen opetus tai konsultaatio
- varhaiskasvatuksen resurssiopettajan jaksottainen tuki.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen seuranta ja arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta.

5.6 Päätös tehostetusta tai erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Varhaiskasvatuspäällikkö tekee lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin ja päätös on toistaiseksi voimassa. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä kuullaan lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle. Päätökseen liitetään valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla. Päätöksen perustelut kirjataan aina. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista

- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista pannaan täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

6. TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämitarpeita ja kehitetään toimintaa.

Loviisan varhaiskasvatus osallistuu Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen, Karvin, tekemiin kansallisiin arviointeihin. Näiden lisäksi tehdään arviointia paikallisella tasolla. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta.

6.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Loviisan varhaiskasvatussuunnitelman, lasten varhaiskasvatussuunnitelmien ja ryhmän toimintasuunnitelmien toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Varhaiskasvatuksen tuen toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Karvin indikaattorit luovat pohjan yhtenäisille toimintatavoille ja periaatteille, joiden mukaisesti Loviisan varhaiskasvatustoimintaa arvioidaan. Indikaattorit toimivat eräänlaisina spottivaloina, jotka auttavat kiinnittämään huomion tiettyyn asiaan. Indikaattorit eivät sellaisenaan sovellu arviointityökaluksi. Niiden pohjalta määritellään tarkemmat arviointikriteerit, selkeät käytäntöä kuvailevat väittämät tai kysymykset, joita arvioidaan ennalta määräämällä skaalalla. Jokaiselle toimintavuodelle valitaan oma teema, joka toimii vuoden valaistuna kohteena. Prosessi etenee seuraavasti:

- Kesän kehittämispäivässä viedään arvokeskustelua miten varhaiskasvatussuunnitelman arvot näkyvät arjen toiminnassa
- Syksyllä tehdään kysely henkilöstölle, jossa jokainen tiimi arvioi omaa toimintaa valitun teeman osalta (webropol-kysely)
- Huoltajat osallistuvat toiminnan arviointiin toimintavuoden aikana (webropol-kysely huhtikuussa) Huoltajien kyselyn tulokset julkaistaan sivulla peda.net/loviisa/s.
- Toimintavuoden indikaattorit ovat tarkennettuna luvussa 6.2.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

6.2 Toimintavuoden 2022-2023 indikaattorit

Toimintavuoden 2022-2023 indikaattorit kuuluvat osioon pedagoginen toiminta ja oppimisympäristöt. Sieltä valitut indikaattorit ovat

- Varhaiskasvatuksen toiminta on lapsille merkityksellistä, oppimaan haastavaa sekä innostavaa.
- Lapsen yksilöllisyys huomioidaan niin, että jokainen lapsi oppii tunnistamaan ja löytämään omat vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa.
- Ruokailutilanteet, lepoaikat, siirtymät, pukeutumistilanteet ja muut perustoiminnot toteutetaan pedagogisesti tavoitteellisesti.
- Lapsen yksilöllinen tuen tarve tunnistetaan. Henkilöstö arvioi tuen tarvetta yhdessä huoltajien kanssa ja lapselle järjestetään tarvittaessa tarkoituksenmukaista tukea monialaisessa yhteistyössä.

LIITE 1: RYHMÄN TOIMINTASUUNNITELMA

Ryhmän toimintasuunnitelma on asiakirja, johon on kirjattu mitä Loviisan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut tavoitteet, arvot ja periaatteet tarkoittavat meidän ryhmässä, kun otetaan huomioon meidän ryhmän lasten yksilölliset tarpeet. Toimintasuunnitelmaan yhdistyvät kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman sisältö ja tavoitteet suhteutettuna lapsikohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien kautta muodostuneeseen näkemykseen ryhmän lasten yksilöllisistä tarpeista sekä heidän hyvinvointinsa, kehityksensä ja oppimisensa tavoitteista.

- Toimintasuunnitelma on työväline, joka auttaa ryhmän henkilöstöä suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan työtään.
- Toimintasuunnitelman yhteiset pedagogiset toimintaperiaatteet ja käytännöt kirjataan konkreettisesti (mitä aiotaan tehdä ja miten).
- Toimintasuunnitelman laadinnan yhteydessä käytävä pedagoginen keskustelu ja yhteisen näkemyksen syntyminen ovat tärkeitä.
- Toimintasuunnitelma on muuntuva asiakirja, jonka toteutumista ja sisältöä tulee arvioida ja muokata, kun lapsiryhmän tarpeet muuttuvat.

TOIMINTAKAUSI:

KUVAUS LAPSIRYHMÄSTÄ

Lapsiryhmän nimi, koko ja ikärakenne:

Muutokset lapsiryhmässä (pvm, mikä muutos):

Pienryhmien muodostaminen:

Muutokset pienryhmien muodostamisessa (pvm, mikä muutos)

Lapsiryhmän henkilökunta (nimi, tehtävänimike ja vahvuudet):

Miten hyödynnämme henkilökunnan vahvuuksia toiminnassamme:

Muutokset henkilökunnassa (pvm, mikä muutos):

Resurssiopettajan tai -lastenhoitajan työtehtävät ryhmässä:

Ryhmän projekti tai teema tälle toimintakaudelle:

TIIMISOPIMUS

Tiimisopimus on tiimin jäsenten sitoutumista ja ammatillisuutta selkiyttävä sopimus ja olennainen osa ryhmän toimintasuunnitelmaa. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa siitä, että tiimisopimus tehdään ja sitä noudatetaan, arvioidaan ja päivitetään.

TIIMITOIMINTA

- **Toiminnan suunnittelu ja arviointi** (palaverikäytännöt, aika ja paikka, säännöllisesti käsiteltävät asiat)
- **Vastuut ja tehtävät** (opettajan pedagoginen vastuu, suunnittelu-aika, lastenhoitajan vastuu ja tehtävät, muiden työntekijöiden vastuut ja tehtävät)
- **Vuorovaikutus ja yhteistyö** (toisten auttaminen, kannustaminen, joustavuus, palautteen antamisen ja puheeksi ottamisen tavat sekä ristiriitojen selvittäminen)
- **Tiedonkulku** (tiedottamisen käytännöt omassa tiimissä ja omassa työyhteisössä)
- **Poikkeustilanteet** (työvuorot poissaolotilanteissa, pedagoginen toiminta poikkeustilanteissa)
- **Perehdyttäminen** (uuden työntekijän, sijaisen tai opiskelijan perehdyttäminen)

NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM

ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM

MEIDÄN RYHMÄN ARVOPOHJA

Miten toteutamme arvoperustan asioita päivittäin juuri meidän ryhmässä?

- Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.
- Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on.
- Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti.
- Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta.
- Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.
- Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan.
- Henkilöstö sitoutuu toteuttamaan toimintaa inklusiivisten periaatteiden mukaisesti.

NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM

ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM

PEDAGOGINEN HAVAINNOINTI JA DOKUMENTOINTI

Lapsia havainnoimalla ja toimintaa dokumentoimalla saadaan toiminnan suunnittelun kannalta tärkeää tietoa. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen, samoin jokainen lapsiryhmä.

- Miten tunnistamme lasten ja ryhmän keskeisimpiä vahvuuksia ja tuen tarpeita, jotta pystymme kohdentamaan voimavaramme oikeisiin asioihin ja työtapoihin?
- Ensin havainnoidaan lapsen toiminnan kokonaisuus arjen eri tilanteissa. Tutustumisen myötä havainnoidaan niitä osa-alueita, joita on syytä tarkistaa perusteellisemmin: tunne-elämän kehitys, ajattelun muistin ja oppimisen kehitys, kielellinen kehitys, oman toiminnan ohjaus, motoriset taidot, sosiaaliset taidot ja vuorovaikutus sekä leikkitaidot.
- Miten hyödynnämme havaintoja toiminnan- ja toimintaympäristön suunnittelussa ja arvioinnissa?
- Millaisia havainnoinnin työtapoja käytämme?
- Millaisia dokumentoinnin työtapoja käytämme?

NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM

ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM
YHTEISTYÖKÄYTÄNNÖT - Mitä pidämme tärkeänä? - Miten rakennamme luottamusta? - Miten kuulemme vanhempia (kasvatusajattelun, kulttuurin, uskonnon/katsomuksen huomioiminen)? - Millainen on vanhempien osallisuus suunnittelussa ja arvioinnissa? - Millaista on monialainen yhteistyö muiden tahojen kanssa?
NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM

VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTTAMISEN PERIAATTEET Turvallinen ryhmä syntyy ryhmäprosessien johtamisen kautta. Ryhmän aloittaessa ja tilanteissa, joissa ryhmään tulee uusia lapsia, on erityisen tärkeää suunnitella, havainnoida ja ohjata lasten tutustumista ja keskinäisten suhteiden kehittymistä. Ystävyyden ja me-hengen syntyminen vaatii aikaa. Lapselle ryhmään kuulumisen ja siinä aktiivisesti toimiminen ja vaikuttaminen ovat osallisuutta parhaimmillaan!
JOKAPÄIVÄISET PERUSTOIMET Jokapäiväiset perustoimet ovat erottamaton osa pedagogista toimintaa, jossa mahdollistuvat lapsen kohtaaminen, läsnäolo ja oppiminen.
TULO- JA LÄHTÖTILANTEET - Miten lapsi ja perhe vastaanotetaan aamulla, miten hyvästellään iltapäivällä? - Mitä huomioitavaa on työnjaossa? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten huoltajien osallisuus toteutuu? - Huoltajien kohtaaminen ja päivittäisen yhteistyön käytännöt
NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
RUOKAILUTILANTEET - Miten toteutamme viihtyisiä ja myönteisiä ruokailutilanteita? - Millaisia sääntöjä ja sopimuksia meillä on? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten yksilölliset makutottumukset, ennakkoluulot ja mieltymykset huomioidaan? - Miten ohjaamme ruokailutilanteita? - Miten luomme turvallisen ilmapiirin?
NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
PÄIVITTÄINEN ULKOILU - Miten toteutamme siirtymätilanteet (pukeminen ja riisuminen)? - Miten suunnittelemme joustavan ja kiireettömän päivärytmin? - Ulkoilun käytännöt ja säännöt - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten lapsen toiveet ja tarpeet huomioidaan? - Millaisia liikumisen, leikkimisen, tutkimisen ja ilmaisun mahdollisuuksia järjestämme ulkona?
NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM

PÄIVÄLEPO - Miten toteutamme turvallisen päivälevon, jossa huomioidaan lasten erilaiset unen ja levon tarpeet? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten huomioimme lapsen yksilöllisiä tottumuksia ja tarpeita? - Miten toteutamme siirtymätilanteet? - Miten suunnittelemme joustavan ja kiireettömän päivärytmin? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
SIISTEYSKASVATUS - Miten luomme perushoivatilanteista turvallisia ja mukavia? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten lapsen yksilölliset tarpeet huomioidaan? - Miten ohjaamme ja autamme lasta? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM
KIUSAAMISEN EHKÄISEMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN Huomioi suunnitelma kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi - Mitä kiusaaminen on? Tiimin yhteinen näkemys kiusaamisesta. - Menetelmät kiusaamisen ehkäisemiseksi (kuinka toimimme) - Menetelmät kiusaamisen puuttumiseksi (milloin, miten ja missä tilanteissa puutimme) NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM
PIENRYHMÄTOIMINNAN TOTEUTTAMINEN Pienryhmätoiminnan tavoitteena on luoda lapsiryhmään rakenne, jossa lapsi saa turvallisesti leikkiä, tutkia ja ilmaista itseään sekä tekemisiään, ja harjoitella sosiaalisia taitoja. Kasvattajalle pienryhmätoiminta mahdollistaa lasten kohtaamisen, kuulemisen ja osallisuuden sekä leikin ja oppimisen ohjaamisen. Pienryhmätoiminnan tavoitteet lähtevät aina lasten ja lapsiryhmän tavoitteista. - Millaisia asioita lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousee? - Mitkä asiat vaativat puuttumista ja ohjausta? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Usein haasteellisina koetut asiat lapsiryhmässä ovat sellaisia lapsilla vasta kehittymässä olevia taitoja, joiden harjoittelu pienryhmissä vie koko ryhmän kehitystä eteenpäin. Miten toteutamme pienryhmätoimintaa meidän ryhmässämme? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM
LIKKUMINEN - Miten toteutamme monipuolista liikuntaa ja arkiliikunnan mahdollisuuksia? (Liikkumiseen motivoivan ympäristön suunnittelu sekä sisällä että ulkona, välineiden saatavuus, siirtymätilanteiden huomioiminen) - Liikkumista edistävät säännöt ja periaatteet (ovatko kaikki ”vanhat säännöt” tarpeellisia?) - Mahdollisuus ohjattuun liikuntaan (missä, kuinka usein, kuka ohjaa, miten lapsen ideat ja ehdotukset huomioidaan, lasten osallisuus suunnittelussa)? - Miten ohjaamme ja osallistamme liikuntaan? - Miten mahdollistamme liikunnallisen ja vauhdikkaan leikin?

- Miten mahdollistamme monipuolisen omaehtoisen arjessa liikkumisen?
NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM
KIELTEN RIKAS MAAILMA Kielen avulla lapsi luo osallisuutta ja tutustuu toisiin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan. Kieli luo perustan lapsen ajattelulle ja tunteille. Kieli ja puhe kehittyvät vuorovaikutuksen kautta yhteisissä leikeissä ja toimissa.
VUOROVAIKUTUS - Miten kohtaamme lapsen? - Miten kohtaamme huoltajat? - Miten pidämme huolta ilmapiirin turvallisuudesta ja lempeydestä? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten lapsen aloitteet huomioidaan? - Miten ohjaamme, autamme ja hoidamme lasta? - Miten osoitamme lapselle tunteita? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
KIELEN YMMÄRTÄMISEN TAIDOT - Millaisia kielen ymmärtämistä tukevia työtapoja ja materiaaleja käytämme? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten omalla esimerkillämme autamme lasta ymmärtämään kieltä? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
PUHUMISEN JA KIELEN KÄYTTÄMISEN TAIDOT - Millaisia puhumiseen ja kertomiseen kannustavia työtapoja ja materiaaleja käytämme? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten omalla vuorovaikutuksellamme ja esimerkillämme kutsumme lapsia keskustelemaan ja harjoittelemaan puhumista? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
KIELITIETOISUUS - Millaisia materiaaleja ja työtapoja käytämme vahvistaaksemme lapsen kiinnostusta puhuttua ja kirjoitettua kieltä kohtaan? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten innostamme ja kannustamme lapsia harjoittelemaan kielellisen ilmaisun erilaisia muotoja? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM
ILMAISUN MONET MUODOT Taiteelliset kokemukset laajentavat lapsen käsitystä itsestä, toisista ja koko maailmasta. Lapsille on annettava aikaa, tilaa ja materiaaleja ilmaisuunsa. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi leikkiä, lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja ja tanssia.
KUVALLINEN ILMAISU - Miten järjestämme mahdollisuuksia kuvalliseen tekemiseen ja ilmaisuun erilaisten välineiden, materiaalien ja työtapojen avulla? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten luomme yhdessä lasten kanssa visuaalisesti kiinnostavaa ja innostavaa ympäristöä? - Miten mahdollistamme ja ohjaamme leikkiä kuvallisten työtapojen kautta?

NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
MUSIIKKI - Miten järjestämme musiikin kokemisen, tekemisen (laulaminen ja soittaminen) ja kuuntelemisen mahdollisuuksia? - Miten toteutamme ”elävää” musiikkia osana arjen toimintaa? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten lapsen toiveet huomioidaan? - Miten musiikki on läsnä ryhmän arjessa ja juhlassa? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
KÄDEN TYÖT - Millaisia ideoita, työtapoja, välineitä ja materiaaleja käytämme? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten ohjaamme ja innostamme lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia käden taitoja? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
KEHOLLINEN JA SANALLINEN ILMAISU - Miten mahdollistamme ja ohjaamme draamaleikkiä, kerrontaa ja tanssia osana arjen toimintaamme? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten lapsen toiveet huomioidaan? - Miten kannustamme sanallista ja kehollista ilmaisua ja leikkiä? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM
MINÄ JA MEIDÄN YHTEISÖMME Varhaiskasvatuksessa opetellaan ymmärtämään lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitellaan siinä toimimista. Oppiminen liittyy eettisen ajattelun, katsomusten sekä median ymmärtämisen taitoihin. Kasvattajan tehtävänä on auttaa lasta liittymään ryhmään sekä toimimaan sen tasavertaisena jäsenenä. - Miten huomioimme lasten erilaiset kulttuuriset ja kielelliset taustat? - Millaisin tavoin ja menetelmin toteutamme katsomuskasvatusta? - Miten vahvistamme koko lapsiryhmän yhteisöllisyyttä? - Miten ohjaamme lapsia hyviin tapoihin ja toisten huomioimiseen? - Miten tasa-arvo sukupuolten välillä toteutuu meidän käytännössämme? - Miten kohtaamme lasten erilaisuutta ja tuemme lasten yksilöllisyyttä? - Miten tasa-arvo toteutuu leikkiympäristön suunnittelussa ja leikin ohjaamisessa? - Millaista mediaa käytämme lasten kanssa? - Millaisia sääntöjä ja sopimuksia meillä on? - Miten ohjaamme lapsia median käytössä? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten lapsen toiveet huomioidaan? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM
TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI Varhaiskasvatus tukee lapsen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista leikkimiseen, tutkimiseen ja oppimiseen. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään

ajattelijoina ja oppijina. Oppiminen tapahtuu aina vuorovaikutuksen kautta, kun lapsi ja kasvattaja kohtaavat jakaakseen kokemuksiaan, käsityksiään ja tietojaan.
LEIKKI - Miten tuemme leikin aloittamista? - Miten järjestämme mahdollisuuden pitkäkestoiselle leikille? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten ohjaamme leikkiä? - Miten osallistumme leikkiin? - Miten huomioimme suunnittelussa leikin sisältöjen rikastuttamisen ja painottamisen? - Miten järjestämme lasten leikkiympäristön ja leikkivälineet? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
TIETO- JA VIESTINTÄTEKNIikka - Millaisia välineitä ja sovelluksia käytämme lasten kanssa? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten yhdistämme digikäytön eri toimintoihin ja osaksi arkea? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
TUTKIMINEN - Miten oppimisympäristössämme on järjestetty mahdollisuuksia ja materiaaleja tutkimiseen? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten innostamme lapsia tutkimaan ympäristöä? - Kuinka ohjaamme lapsia havainnoimaan, luokittelemaan ja vertailemaan erilaisia ilmiöitä? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
YMPÄRISTÖKASVATUS - Miten rakennamme lapsen luontosuhdetta? - Kuinka toteutamme kestäväen kehityksen periaatetta yhdessä lasten kanssa? - Miten lapsen osallisuus toteutuu? - Miten lapsen toiveet huomioidaan? - Millaisia materiaaleja ja menetelmiä käytämme? - Millaisia luontokokemuksia toteutamme? NÄIN TOTEUTAMME ARJESSA/PVM
ARVIOINTI JA PÄIVITTÄMINEN/PVM

LIITE 2: SUUNNITELMA KIUUSAAMISEN EHKÄISEMISEKSI JA SIIHEN PUUTTUMISEKSI

1. Mitä kiusaaminen on?

Kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi on tärkeää tietää, mitä kiusaaminen oikeastaan on. Olemme valinneet tähän suunnitelmaan kaksi erilaista, toisiaan täydentävää määritelmää.

”Henkilö on kiusattu, kun hän toistuvia kertoja ja tietyn ajan sisällä joutuu negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta.” (Olweus 1973)

”Kiusaaminen on aggressiivista käytöstä, joka vahingoittaa jotakuta fyysisesti tai psyykkisesti ja joka on toistuvaa, tahallista ja kohdistuu puolustuskyvyttömään henkilöön.” (Salmivalli 2003)

On tärkeää myös muistaa, että yksittäisetkin hyökkäykset voivat aiheuttaa uhrissa pelkoja joutua tulevaisuudessa kiusatuksi. (Hamarus 2006)

2. Kiusaamisen ja konfliktin ero

Aikuisena tulee kyetä erottamaan kiusaaminen ja konflikti. Mutta kiusaamisen aktiiviseksi ehkäisemiseksi on tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilökunta puuttuu aina lasten konfliktitilanteisiin riippumatta siitä, onko kyseessä kiusaaminen vai konflikti.

Konflikteissa ja riidoissa on kyse siitä, että kaksi suhteellisen tasaväkeistä yksilöä on eri mieltä tai riitelee keskenään. Kiusaamisessa taas toinen osapuoli on alakynnessä ja kiusatun osapuolen on vaikea puolustautua häneen kohdistettua negatiivista käytöstä vastaan.

Kiusaamistapauksissa kiusatun ja kiusaajan välillä vallitsee vallan epätasapaino. Tämä voi tarkoittaa esim. sitä, että kiusaaja on fyysisesti isompi tai vahvempi, verbaaliselta ilmaisukyvyltään taitavampi, iältään vanhempi, hänellä on enemmän ystäviä tai korkeampi asema ryhmässä, hän tietää uhrin heikkoudet ja saa tukea muulta ryhmältä. Tämän vallan epätasapainon ei välttämättä tarvitse olla todellista, vaan kiusattu voi myös vain kokea tilanteen sellaisena. (Pepler, Graig & Connolly, 1997)

3. Kiusaamisen eri muodot

Kiusaamisella on erilaisia määritelmiä. Höistadin mukaan (2005) kiusaaminen voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan: fyysiseen, psyykkiseen ja verbaaliseen kiusaamiseen. Perren (2000) sen sijaan näkee kiusaamisen myös objektisuhteisena.

Fyysinen kiusaaminen	Psyykkinen kiusaaminen	Verbaalinen kiusaaminen
lyömistä, tönimistä potkimista jonkun kiinnipitämistä vastoin tämän tahtoa nipistämistä, puremista hiuksista vetämistä toisen vaatteiden repimistä	irvistelyä, erilaisia eleitä ärsyttämistä sulkemista yhteisön ulkopuolelle selän kääntämistä tahallista loukkaamista kiristämistä	uhkailua pilkkaamista ilkeiden ja epämukavien asioiden sanomista

Objektisuhteinen kiusaaminen: Toisen tavaroiden piilottamista tai rikkomista

4. Lait ja asetukset

Me varhaiskasvatuksessa noudatamme paitsi Suomen perustuslakia, myös YK:n Lapsen oikeuksien sopimusta ja varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Suomen perustuslain (11.6.1999) 2. luvun 7. §:ssä sanotaan oikeudesta elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen seuraavasti: *”henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua”*.

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa todetaan seuraavaa lapsen oikeuksista:

- *Kaikilla lapsilla on samat oikeudet ja he ovat samanarvoisia, eikä ketään saa syrjiä. (Artikla 2)*
- *Lapsella on oikeus suojaan fyysistä ja psyykkistä väkivaltaa vastaan. (Artikla 19)*
- *Lapsen oikeutta leikkiin, lepoon ja vapaa-aikaan korostetaan. (Artikla 31)*

(YK 1998/2010)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella lasta väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoitteluun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.

5. Ehkäisevät toimenpiteet

Tässä suunnitelmassa esitellään, mitä henkilökunnan tulee muistaa ja mitä menetelmiä henkilökunta voi käyttää yhdessä lasten kanssa kiusaamisen ehkäisemiseksi. Henkilökunnan, lasten ja vanhempien välisellä avoimella ja turvallisella yhteistyöllä on suuri merkitys, kun on kyse kiusaamisen tehokkaasta ehkäisemisestä, mutta myös silloin kun puututaan mahdollisiin kiusaamistapauksiin.

5.1 Henkilökunta

- Jokainen tutustuu suunnitelmaan ja koko sen sisältöön kyetäkseen ehkäisemään ilmeneviä konflikteja ja kiusaamista sekä puuttumaan niihin.
- Kaikki aikuiset näyttävät itse hyvää esimerkkiä. Käyttäydymme kunnioittavasti toisiamme, niin lapsia kuin aikuisiakin, kohtaan.
- Olemme läsnä ja tietoisia siitä, mitä lapsiryhmässä tapahtuu. Tämä toteutuu kuuntelemalla lapsia ja tarkkailemalla lapsia ja heidän leikkejään.
- Kaikille lapsille annetaan positiivista palautetta.

5.2 Henkilökunta yhdessä lasten kanssa

- Keskustelemme lasten kanssa heidän ikänsä edellyttämällä tasolla kaverisuhteista ja kiusaamisesta.
 - o Millainen on hyvä ystävä?
 - o Mitä lapset voivat tehdä, jotta kaikki saisivat osallistua ryhmän toimintaan eikä ketään kiusattaisi?

Tämä auttaa luomaan hyvää ryhmähenkeä, vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja sekä opettaa lapsia tunnistamaan ja hallitsemaan tunteitaan. Käytämme materiaalia aiheesta, esimerkiksi Askeleittain, Pienin askelin, Kaveritaidot.

- Käymme lasten kanssa läpi ryhmän pelisäännöt.

- Mikä on toivottavaa ja hyväksyttävää ja mikä taas vähemmän toivottavaa ja ei-hyväksyttävää?
- Keskustelemme lasten kanssa siitä, mitä he voivat tehdä kokiessaan tulevansa kiusatuiksi. On tärkeää korostaa lapsille, että he kertoisivat tunteistaan jollekin aikuiselle.
- Jokainen aikuinen on velvollinen puuttumaan lasten konflikteihin, ei pelkästään tapauksissa, joissa epäillään kiusaamista.
- Kun ei-toivottavaa käytöstä ilmenee (esim. lapsi hännää tai loukkaa toista lasta), henkilökunta tekee selväksi, ettei tällainen käytös ole hyväksyttävää.

6. Toimenpiteet kun kiusaamista esiintyy

- Kun kiusaamista esiintyy, henkilökunta keskustelee kaikkien osapuolten kanssa. Ensin keskustellaan lasten kanssa ja kuullaan heidän versionsa asiasta, myös lasten vanhempiin otetaan yhteyttä.
- Keskustelemme tapauksesta varhaiskasvatusyksikön johtajan kanssa ennen kuin otamme vanhempiin yhteyttä. Varhaiskasvatuksen johtaja osallistuu tarvittaessa keskusteluun vanhempien kanssa.
- Henkilökunta dokumentoi tapahtumat ja tapaukset huolellisesti. Dokumentointi koostuu vapaasta tarinasta: mitä tapahtui ja missä, minä päivänä, kehen otettiin yhteyttä ja kuinka tapausta seurataan. Dokumentoija allekirjoittaa dokumentin.